

УДК 323.1(497.11:497.5)“19/20”

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6642020.5>

Оригинални научни рад

Дарио Кршић

Факултет политичких наука, Београд

УЛОГА ХРВАТСКИХ МИТОЛОГЕМА У ГЕНЕРИСАЊУ СРБОФОБИЈЕ

Сажетак

У раду се разматрају неке од најважнијих хрватских митологема које су послужиле као градивни елементи србофобије: „Црвена Хрватска“, „крунисање краља Томислава“ и „Хрватска до Дрине“. Хрватски научни ауторитети конструисали су их углавном у 19. веку и уткали их у „колективно сећање“ сопствене нације. Врло брзо еволуирале су у фактоиде, и као „научне догме“ имплементирани су у хрватски образовни систем. Политичка и религијска елита, оптерећена великохрватским тежњама и прозелитизмом, уплашена српском експанзијом средином XIX и почетком XX века, емитовала је страхове од сужавања хрватског митског етничког простора и католичке црквене јурисдикције. У другом делу рада, који ће бити објављен у следећем броју „Политичке ревије“, разматраће се мит о Хрватској као „предзиђу хришћанства“, Србима као „Власима“, те митови о готском и иранском пореклу Хрвата.

Кључне речи: митологеме, страх, мржња, колективна сећања, национални идентитети, србофобија, Црвена Хрватска, Велика Хрватска.

УВОД: ЗАТВОРЕНИ КРУГ СТРАХА, МРЖЊЕ И МИТОЛОГЕМА

Колективно осећање мржње своје извориште има у утицајним појединцима, припадницима политичких, религијских, научних и културних елита, које настоје да учврсте неки вид моћи у друштву, услед потиснутих страхова. Енглески медицински психолог Едвард Гловер (*Edward Glover*) приметио је 1930-их година да анксиозност производи мржњу, мржња побуђује анксиозност, а обе наговештавају разарање (Glover 1933, 25). Слично су домишљали и многи други истраживачи негативних емоција и насилног понашања, попут британске психоаналитичарке Хане Сигал (*Hanna Segal*), која је закључила: „Мржња проузрокује страх, а страх мржњу у бескрајном зачараном кругу зла“ (Covington, Williams, Arundale and Knox 2002, 265).

Амерички еволуционарни психолог Раш Дозије (*Rush W. Dozier*) елементе мржње види у интензивној нетрпељивости, аверзији, бесу и процесу разликовања између „нас“ и „њих“. По њему, мржња је агресивни облик несвиђања који одражава екстремни облик страха; „врста фобије од беса“ која је у прошлости помогла људима да предупреду опасне ситуације (Dozier 2003, 19).

Како код људских индивидуа, тако и код заједница, тражење и потврда идентитета је извор смисла постојања. Кроз питања „ко сам“, „где сам“, „коме припадам“, појединци и заједнице су у потрази за специфичношћу која их дефинише и даје им неку препознатљивост у односу на окружење. Ради се о потреби за припадањем одређеној етничкој, националној, религијској/конфесионалној, културној, или некој другој друштвеној групи, и истовременом осећању страха да се идентитет не изгуби, што је могуће једино утврђивањем разлика – кључног појма у опстанку неког идентитета. Но, разлике између заједница доводе и до међусобних омраза, посебно у случајевима када след историјских дешавања упозорава на могућност нестанка заједнице. Истакнути социјални психолози, попут Гринберга (*Jeff Greenberg*), Шелдона (*Solomon Sheldon*) и Пишчинског (*Tom Pyszczynski*),

тврде да је целокупно људско понашање мотивисано страхом од смртности (тзв. „терор-менаџмент теорија“). Осим религије, вере у загробни живот, сексуалности, итд., са страхом од смрти повезане су и напред споменуте потребе за припадањем некој етници, с вредностима везаним за националне идентитете, које такође нуде „симболичну бесмртност“. Када отпочну догађаји везани с повећаном стопом смртности (новински чланци о катастрофама, насиљу у међугрупним и међуиндивидуалним сукобима), јача и солидарност унутар група, национализам, верски екстремизам, предрасуде, дискриминација и други видови нетолеранција, сматрају представници „терор-менаџмент теорије“ (Greenberg, Solomon, Veeder, Pyszczynski, Rosenblat, Kirkland 1990, 318).

Према савременом психоисторичару Ричарду Мороку (*Richard Morrock*), прогон етничких или верских мањина је последица потиснутог страха, понекада удруженог с потиснутим бесом. „Често нам идентитет мањине која је изложена прогону, док друге мањине остају нетакнуте, може указати на то који је одређени осећај покренуо то политичко лудило“, сматра Морок (Morrock 2010, 11).

Емитери хрватских страхова, несношљивости, истицања разлика и предрасуда према Србима, били су углавном и конструктори митологема – карика у стварању „колективних сећања“, битних за националну хомогенизацију. Морис Албваш (*Maurice Halbwachs*), француски социолог и филозоф, први је поставио тезу да неко друштво може имати „колективно сећање“, које постоји и живи изван појединца. „Да би се присетио сопствене прошлости, човеку је често неопходно да се позове на успомене других (...) функционисање индивидуалног памћења није могуће без инструмената какви су речи и идеје, које појединац није изумео, већ их је позајмио од средине у којој живи“, сматрао је Албваш (Halbwachs 1950, 63). Дакле, посматрано из аспекта колективистичких становишта, „колективно сећање“ је могуће одредити као општеприхваћено поимање историјских догађаја, појава и процеса код неког етникума, у којем су прошлост, садашњост и будућност повезани у упрошћени наратив.

Ентони Смит (*Anthony D. Smith*) под појмом етнија или етничка заједница, подразумева популацију која има шест главних одлика: заједничко особено име, мит о заједничком пореклу, заједничко историјско сећање, један или више елемената заједничке културе, повезаност с одређеном „домовином“ и осећање солидарности за важне области те популације (Smith 1991, 21). Исти аутор претпоставља да Срби и Хрвати базирају свој етнички идентитет на религијском критеријуму разликовања (Исто, 7). Српско-хрватска *differentia specifica* уистину јесте конфесионалне природе и основни је фактор у стварању националног идентитета Хрвата, пошто се до друге половине 19. века велики број католичког становништва које је говорило штокавским наречјем, у аустријским пописима још половином 19. века, редовно прибравало Србима, због заједничког историјског сећања, обичаја и културе.¹

Ерик Хобсбаум (*Eric J. Hobsbawm*) у делу „Нације и национализми од 1780“ сматра да нема разлога да се порекну „прото-национална осећања Срба пре деветнаестог века“, не зато што су они били православни, „за разлику од суседних католика и муслимана“, већ стога што је „успомена на некадашњу краљевину коју су поразили Турци, сачувана у песмама и јуначким предањима, а можда и више од тога, у свакодневној литургији српске цркве која је канонизовала већину српских краљева“ (Hobsbawm 2012, 75-76).

Митологеме, односно „национални наративи“, су приче које на себи својствен начин тумаче давне догађаје и потпорњи су националног идентитета и Срба и Хрвата. Наравно, те предоцбе о прошлости могу, али и не морају, имати упориште у историјској истини. Према хрватском историчару Хрвоју Грачанину, митови успостављају праволинијски континуитет

1 О Србима католичке вере, који практично нестају након 1945. године, постоји бројна литература. За овај рад довољно је напоменути да су државни аустријски статистичари 19. века Буњевце и Шокце редовно прибравали српском народу. О томе сведочи грађа најеминентнијих међу њима: Карла Черниха (*Karl Freiherr von Czoernig*), Елека Фењеша (*Elek Fényes*), Фридриха Шмита (*Friedrich Schmitt*), Адолфа Фикера (*Adolf Ficker*) и других. Сличних примера, као у случају „рацких католика“ у Славонији, било је и у Приморју, пре савремених пописа. Нарочито снажан био је покрет Срба католика у Дубровнику, баш у време хомогенизације хрватске нације: први и последњи велики отпор хрватизацији и покушај да придобију пажњу и помоћ матице. Но, како вели Светзоар Борак: „Београд (...) није показао разумевање за њихове жеље и очекивања. Карађорђевићи су их пустили низ воду, зарад доброг односа са Загребом, с Хрватима уопште“ (Борак 2020, 191).

који „изравно спаја прошлост са савременошћу“; у њима је „национална историја непроменљива категорија, она је свевременска и безвременска, нуди вечне и необориве истине с коначним циљем“ (Грачанин 2014, 119). Као продукт страхова од нестанка, од смрти, како је приметио Мирча Елијаде (*Mircea Eliade*), митови почивају на веровању да је могуће „вратити време уназад“, у тренутак стварања света; људи желе да искористе тај магијски чин за неки одређени подухват, враћајући се на сам почетак – у његов плодни тренутак (*Eliade* 1970, 30-38).

Хрватски историчар Иво Голдштајн дефинисао је митологеме као „култове вјечне повијесне жртве и вјечне повијесне трагедије“, док „стварање непријатеља иде поступно“: „Прво се ствара увјерење да сам ја добар, поштен. Дакле, ја, односно ми смо у праву, они су у криву. Ми смо се само бранили, они су нас увијек угрожавали и нападали. Никада се с њима није могло. Наше су тежње према успостави националне државе посве легитимне и оправдане, а такав свети циљ оправдава употребу било којег средства“ (*Goldstein* 2005, 122-133).

Митологеме, нарочито код народа са штуријом државотворном историјом, играју нарочиту улогу у изградњи и очувању националних идентитета. Међутим, ако постоји потреба да се потврде „стародревности“ и историјских традиција пронађу у историјским раздобљима везаним за неко „примордијално стање“ нације, у „национално митологизираним херојском добу“, како га назива Грачанин, а исте се косе с историјским чињеницама и митовима неке друге нације, онда из „сукоба две истине“ израња темељ међусобних нетрпељивости.

МИТОЛОГЕМЕ У СЛУЖБИ ХРВАТСКОГ ДРЖАВНОГ ПРАВА: „ХРВАТСКА ДО ДРИНЕ“ И „ЦРВЕНА ХРВАТСКА“

У другој половини 19. века јављају се клаустрофобични страхови везани за сужавање митског хрватског простора, некако у времену јачања младе српске кнежевине и

истовременог слабљења отоманске и аустријске империје. Клаустрофобија је емитована у првој четвртини 20. века, а њени апологети били су поједини хрватски интелектуалци попут Ива Пилара, оца хрватске геополитике. Ричард Морок уочио је да хрватски националисти доживљавају своју земљу као „раширени пар ногу“, и ако се погледа мапа Хрватске као Роршахов тест, „реакција на раширене ноге може вам донекле појаснити врсту трауме из детињства која је довела до настанка усташа и њихових идеолошких наследника током 1990-их“ (Morrock 2010, 16).

Хрватска историографија у том раздобљу конструише митологеме ради доказивања историјског права на шири животни простор – до Баната и Рашке, укључујући Босну и Херцеговину, а на западу понекада и Словенију. За разлику од Срба, Хрвати нису успели раније крену с формирањем независне државе, првенствено због шароликости етнија које нису имале хрватску националну свест на просторима Краљевина Хрватске, Далмације и Славоније, нејединственог националног језика и националних тежњи. „Националне хрватске идеологије“, како наводи Иван Балта, „у 19. ст. покушавале су изразити или остварити сједињење свих хрватских земаља путем идеје аустро-славизма, локалне аутономије, југославизма те идеје илирског покрета који је прерастао у хрватски национални покрет“ (Балта 2008, 234).

Клаустрофобија у Хрватској буди се и пред Грађански рат у Југославији, по манифестацијама скоро непромењена још од 19. века, што се назире и у речима Драге Роксандића: „Крајишки простор дијели хрватске земље једне од других током скоро цјелокупне нововјековне повијести. (...) Простирући се од Јадранског мора до Дунава, крајишки простор већ у првој половини XVIII стољећа дијели банску Хрватску од банске Славоније, банску Хрватску од Далмације, да и не спомињем ‘турску’ Хрватску“ (Roksandić 1991, 16). Роксандић заобилази чињеницу да бивше провинције/круновине које је навео, историјски нису увек биле део Хрватске, као и да домицилно становништво у њима себе није сматрало делом хрватске етније до 19. и 20. века. Домородачки народ кајакског наречја у тзв. „Горњој Славонији“, називао се у средњем веку „Словинцима“, а своју земљу „Словиње“. „Словинци“ су били етнија

културолошки и лингвистички друкчија од Хрвата, народа који је живео јужније, испод реке Купе до мора. Но, постепеним државно-правним обједињавањем с Краљевином Хрватском, словинско становништво прихвата хрватски етноним, под утицајем моћнијег хрватског племства и свештенства, избеглог пред Турцима у остатке незапоседнуте „Горње Славоније“. Кроатизација „Словинаца“ окончана је у 19. веку, иако снажно осуђивана од стране словеначких језикословаца и историчара (нпр. Јернеја Копитара). Ваљан пример јесте похраћење Антуна Вrameца, рођеног у Штајерској, каноника Загребачког каптола, који у Хрватској слови за првог историчара који је писао на „хрватском језику“. Међутим, у делу „Кроника везда зновицх зправлиена кратка сзлоуензким иезиком“ из 1578. године, као што и сам наслов летописа каже, он се не служи хрватским језиком, нити се бави хрватском историјом. Напротив, наводи да је 1564. године кардинал Јурај II Драшкович дошао у Загребачку бискупију – у „Словенију“. У 16. веку било је још „словинских“ писаца из „вараждинског књижевног круга“, попут Ивануша Пергошића, који свој језик такође назива „словјенски“, а ту је касније и Јурај Хабделић и други (Fine 2010, 240-242). Џон Фајн потврђује да се хрватски етноним „понекада користио“ у средњовековној Хрватској и Далмацији (углавном се користио назив „Словен“), али никада у Славонији (172), те да се већина предака данашњих хрватских националиста нису уопште осећали Хрватима (18).

У делу хрватске историографије крајишки Срби се деценијама називају „потомцима Влаха“, и то не у смислу касте слободних сточара-ратника из раног новог века, већ више у „старчевићевском“, погрдном смислу. Своде се на етнички хетерогену, поромањену гомилу староседелачких балканских народа, лоших карактерних особина, посрбљену од стране српске цркве релативно скоро (најчешће се спомиње 19. век). Ширење негативних стереотипа о Србима помоћу хрватских медија одвија се готово несметано, дејствујући у циљу дефинитивног националног растакања преостале српске мањине. То, пак, подстиче кроатофобију код Срба у окружењу, тако да се српско-хрватски неуротични *circulus vitiosus* све више запетљава у „фобоцентричну петљу“, састављену од негативних емоционалних реакција, чију жижу чини осећање

страха – погонске снаге међусобних нетрпељивости, које у одређеним геополитичким турбуленцијама, могу поново два народа побудити на насиље.

Иво Голдштајн, парафразирајући Мирослава Крлежу пре петнаест година, пише да је хрватска историографија, откако је с Иваном Кукуљевићем Сакцинским задобила многе од атрибута ондашње научности, била „исувише својом или, мимо своје воље, у служби политике“, као и да је „питање је ли Томислав био краљ или не, било је политичко питање и прије 150 година, а и данас.“ (Goldstein 2005, 127)

Хрвоје Грачанин открива да је „стожерна прича“ из раног средњовековља у „великом наративу хрватског националног имагинарија“ управо везана за крунисање кнеза Томислава за краља. Иако се ради о претпоставци Фрање Рачког, коју је Вјекослав Клаић популаризовао у „Хрватској Липи“, а остатку словенског света презентовао бугарски историчар Марин Дринов, током неколико деценија постала је фактоид (Gračanin 2014, 121-122). Рачки је 1871. године нагласио да би се крунисање „ласно установило“ да су се сачувале листине и исправе хрватских владара, али „неможемо се, жали боже, похвалити ни једним ни другим“ (Rački 1871, 70). Иако свестан да ова прича није историјски утемељена², загребачки каноник, на основу посланице папе Јована X (*Ioannes X*), у којој се Томислав насловљава „краљем Хрвата“ (*rex Chroatorum*), а суседни српски владар Михајло Вишевић „кнезом Захумљана“ (*dux chulmorum*), доноси закључак да је „у римском двору краљевска част признана била хрватским владаоцем у трећој десетини X стољећа“ (71). На Рачког се надовезао Вјекослав Клаић, одредивши године Томиславовог владања у поменутом часопису (914-927), истовремено калемећи још један мит о Посавској и Далматинској Хрватској, као и кнезу Људевиту, који беше „велики жупан посавским Хрватом, кој је наумио био, да обје кнежевине у велику и моћну државу сједини; али труд и настојање остаде му јалово“ (Klaić 1875, 170). Потом је Иван Кукуљевић Сакцински одредио да је „година крунисања“

2 Сумњу у историјску утемељеност овог мита додатно пружа чињеница да оригинална папина посланица из 925. године није сачувана, него се њен препис налази у прерађеном раду Томе Архиђакона из 16. века („*Historia salonitana maior*“), који се налази у архиву Конгрегације за ширење вере. Осим тога, у Томиној „Историји салонитанске цркве“ Томиславова титула гласи „владар“ или „кнез“, а не „краљ“ (*лат. Tamislavi ducis*) (Spalatensis 2006, 60).

била 925, након „славне побједи над Бугарима“, а сам чин се тобоже догодио „на Дувањском или Ливањском пољу“, ослањајући се на „Барски родослов“.

Нарочити значај и национални набој овај историјски конструкт попримио је у време великих политичких и друштвених превирања у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Хапшење Стјепана Радића 1925. г. поклопило се са хиљадугодишњицом митског крунисања, што је додатно закомпликовало српско-хрватске односе. Био је то тренутак важан за коначну интеграцију католичких Далматинаца и Босанаца у хрватски национални корпус, пошто се чин крунисања, као што је наведено, одиграо у околини данашњег Томиславграда. До тада, према аустријским, мађарским и немачким пописима и етнографијама, „Славо-католици“ Босне и Херцеговине, као и Јужне Далмације, готово увек су прибрајани „српском племену“³.

Тако су, на основу претпоставки, без поткрепљености у релевантним историјским изворима, тројица хрватских „митотвораца“ 19. века креирали фактоид, по принципу *res iudicata pro veritate accipitur*. Митско крунисање, базирано на произвољним судовима, врло брзо и некритички прихваћено је и од стране других аутора, попут Рудолфа Хорвата и Тадије Смичикласа. Вјекослав Клаић је у свој историјски наратив додао још један важан елеменат, посуђен из Порфирогенитовог дела „О управљању царством“: пружање уточишта српским избеглицама који су бежали пред бугарским освајачима. Претпоставка је била да се то могло догодити баш у време краљевања дотичног Томислава, па Клаић пише у напред наведеном часопису: „Србски кнез Захарија мораде пред бугарском силом узмаћи, те незнајућ, кому би утекао, похрли у Хрватску краљу Томиславу, неби ли га овај пред бугарском силом одбранио“ (172). Тиме је постепено ова згода добила још једну премису – незахвалност Срба који су у давна времена били топло примљени од хрватског народа, а у савременом добу желе да приграбе „хрватске земље“ у које су се избегли.

3 О неразвијеној хрватској етничкој свести у 19. веку сведоче многи угледни етнографи, међу којима је и Јохан Георг Кол (*Johann Georg Kohl*), који у делу „Путовање у Истру, Далмацију и Црну Гору“ (1851), и Хрвате придружује „српском племену“ које се „у неким детаљима“ разликује од осталих Срба, а насељава у његово време простор старе Либурије, до реке Крке (Kohl 1851, 63).

Део савремених историчара сматра да је Порфиригенит тек записао мит који је чуо, док неки оспоравају и аутентичност његове књиге. Други историјски извори, за разлику од Порфиригенитових записа, говоре да се први од јужнословенских племена на Западном Балкану спомињу Срби. Пример су анали франачког летописца Ајнхарда, дворанина Карла Великог (*Charlemagne*) и његовог сина Лудвига Побожног (*Louis the Pious*). Драгоцени податак оставио је у биографији свог господара (*"Vita Karoli Magni"*), које многи убрајају у једно од највећих књижевних завештања раног средњег века. Франачки летописац проналази Србе (*Sorabi*) на простору око реке Зале у данашњој Немачкој (Einhardi 1927, 18), док их је у „Аналима Франачког Краљевства“ (*"Annales regni Francorum"*) забележио и на Балкану 822. године. Део интригантне реченице, због које се у науци „ломе копља“ већ век и по, и у којој се, по досадашњим истраживањима, по први пута бележе Срби на јужнословенским просторима, гласи: „Људевит, оставивши град Сисак, побеже Србима, за који се народ вели, да поседује велики део Далмације“ (Einhardus 1845, 83). Летопис се односи на време између 818. и 823. године, када је против моћне франачке државе која је господарила великим делом бивше римске провинције Паноније, подигао устанак кнез Доње Паноније, Људевит. Испрва хрватски, а потом и југословенски историчари, у панонским устаницима на простору данашње Баније и Славоније препознали су Хрвате, иако о њима у Ајнхардовој хроници нема спомена. Њему су знана нека друга словенска племена, попут Гудускана, чији је владар Борна био потоњи кнез Далмације, који је заједно с Тимочанима и Браничевцима тражио заштиту Франачке услед провале Бугара. Историографија двадесетог столећа прихватила је тврдње хрватских аутора, пошто их нико није оспоравао, па ни српски научници. Док је Хрватима тај историјски тренутак био преко потребан, како би темеље своје прерано изгубљене средњовековне државности потврдили у деветом веку, Србима као да је било довољно да се јасно спомињу у хроници. На тај начин лако су похрваћени и Борна и Људевит, а историјска Кнежевина Далмација преименована је од истих митотвораца у „Приморску Хрватску“ или „Далматинску Хрватску“. Србе су, потом, више од једног века у хрватским тумачењима и домишљањима „Анала“, постепено „потискивали“ до обале

Дрине. Неки аутори су се осмелили и да порекну постојање Срба у Ајнхардовој хроници, преведећи етним „Сораби“ као неку „утврду“ или „водени извор“, без обзира што је франачки летописац био недвосмислен, тј. да се ради о народу („Sorabos ... natio“). Наравно, нашао би се и понеки хрватски историограф који би прихватио могућност да је Срба у то време било у близини Сиска, или поред река Врбаса и Саве. Међу „светлим примерима“ су Фердо Шишић, Нада Клаић и Иво Голдштајн, од којих је потоњи овако прокоментарисао „Анале“: „Дакле, у Ајнхардово време хрватско се име, према расположивом изворном материјалу, још уопште није прочуло – за све савремене писце то је или Далмација, Панонија, или уопште словенска земља, а становници су понајвише Словени, нема ни Хрвата ни Хрватске. До афирмације хрватског имена у иностранству дошло је стотињак година након Ајнхарда. (...) Новаковић константно пише ‘Приморска Хрватска’, иако тако нешто у повијести није уопће постојало. То су историографски појмови, измислили су их историчари прошлих генерација како би нагласили хрватство тих покрајина које се није истицало у називима оног времена. Међутим, у доба Људевита Посавског постоје Далмација и Славонија, затим се у изворима спомињу и Панонија, Либурија, Илирик, а тек се у другој половини 9, па у 10. и 11. ст. јавља и афирмира име Хрватска. Данас за упорабу назива ‘Приморска Хрватска’ и других сличних, нема више оправдања, они само уносе забуну и треба их одбацити“ (Goldštajn 1984, 238). Ипак, ови називи су се толико укоренили да их у образовним институцијама и даље уче као историјске факте.⁴

4 Српски историчар Светислав Првановић, ослањајући се на Шафарика и Владимира Карића, покушао је, без коначног успеха, да оспори мит о „Приморској и Панонској Хрватској“. Пре неколико деценија скренуо је пажњу на чувени „зарез Фрање Рачког“ и како је конструисана митологема: „Пошто је установио као неоспорно, из каснијих записа о Гудушчанима, оних после 818. године, да су то били у ствари Гачани, мало племе у Гацкој, северно од Лике, које због географске удаљености није могло имати с Тимочанима ни ближег додира ни заједничког кнеза, Рачки је кориговао Ајнхардов запис. У тексту ‘(legati) Vornæ, ducis Guduscanorum et Timocianorum ...’ ставио је зарез иза речи Guduscanorum, па је тако добио: ‘(legati) Vornæ, ducis Guduscanorum, et (legati) Timocianorum...’. Он је тако Борну и Гудушчане одвојио не само од Тимочана као њихових суседа, него и од даљег латинског контекста, који је тиме као мисаона целина потпуно искидан“ (Prvanović 1957, 301–310). Рачки је тиме од два посланства, записана у „Аналима“, створио три: посланике Абодрита (Бодрића, Браничеваца), настањених источно од ушћа Велике Мораве, Борнине посланике, тј. „хрватске Гачане“ и посланике Тимочана, који су се, како испада, сами склонили испред Бугара и прешли у крајеве под влашћу Франака.

Отац великохрватске митоманије, Павле Ритер Витезовић (*Paulus Ritter*)⁵, у брошури „Оживљена Хрватска“ (“*Croatia Rediviva regnante Leopoldo Magno caesare*”), објављеној у Загребу јануара 1700. године, ненамерно утире пут радикалној политичкој концепцији „хрватског државног права“, тако да се то делце сматра првим „у служби актуелне политике“, како је појаснио Фердо Шишић (Šišić 1936, 44). „Оживљена Хрватска“ представља сан о панхрватској држави од Јадрана до Црног Мора. Преписавши од знаменитих хроничара (Порфирогенита, Томе Сплитског, Ивана Лучића, итд.) пробране реченице, Витезовић је осмислио причу о „Великој Хрватској“ и Србијом као једном од њених земаља. Колики утицај је остварио на појаву и мисао „илираца“, доказују речи Људевита Гаја из 1848. године: „Витезовићева задаћа је свршена. Сад Људевитова преостаје“ (Šidak 1981, 145). Тако су два хрватизована Немца, Витезовић и Гај, у размаку од столећа и по „оживели Хрватску“ и проширили је на уштрб простора који вековима, или никада, није био хрватски. Услед Витезовићевог снажног културног и политичког угледа, етноними „хрватски“, „словински“ и „илирски“, почињу у историографској литератури да постају синоними на поменутом подручју, што су истицали и неки хрватски научници (Fancev, 1933: XLIV). Чак је и Анте Старчевић у „Пасмини славосербској по Херватској“ признао, да се у његовом детињству у Лици, знало „по вери“ само за „крањце, католике и Влахе, следитеље източне цркве“ (Starčević 1876, 28).

5 Одређени број аутора сматра да Витезовићу не треба приписивати „великохрватство“, пошто је, наводно, био уверен да су Хрвати родоначелници осталих Словена на Балкану. Мада, Витезовић је написао и историју Срба, под називом „Откривена Србија“ (“*Serbia Illustrata*”), која је била у припреми за штампу 1712. године. После смрти патријарха Арсенија III Чарнојевића 1706, епископ Исаија Ђаковић понудио је „оцу хрватске историографије“ писање српске повеснице. На први поглед можда изгледа нелогично због чега се јенопољски епископ обратио творцу панкroatистичке идеје, међутим, објашњење за овакав избор лежи у Витезовићевој „источној оријентацији“. Изневерених очекивања по питању Хабзбуршке монархије, Витезовић је све своје политичке наде почео да полаже на цара Петра Великог (*Петр Великий*). У таквом политичком тренутку доживљавао их као једину способну силу која „оживљену Хрватску“ може да ослободи од турског јарма. Историју Срба украсио је хвалоспевима, готово се не дотичући повести Хрвата. Величао је српску „временску дуговечност“, „плодност“, „величину подвига“ који је „међу свима смртнима досегао врхунац“, „на целоме свету најстарији и највећи род“, „изнад Грчког царства“, „народ који воли слободу изнад свега“, па и име „Србија“, преведено с грчког, значи „круна или венац“ (Витезовић 2010, 32-42).

Поред Гаја и Старчевића, Витезовићеве конструкте некритички су оживљавали Фрањо Рачки, Еуген Кватерник и Ђуро Дежелић. Правашки „борбени националисти“ дизајнирали су и пласирали митологему о „великом хрватском краљевству“, које је неопходно поново успоставити, након вековног сужањства, а обухватало би, наравно, и готово сав српски етнички простор. Радове Рачког употпунио је Иван Кукуљевић Сакцински „откривеним“ средњовековним повељама⁶, а потпуно обликоване фактоиде прихватили су Тадија Смичиклас, Рудолф Хорват и Вјекослав Клаић – мајстори хрватског историјског романтизма. Проблем с хрватским „средњовековним повељама“ јесте њихова веродостојност, које, попут тзв. „Трпимирове даровнице“, оповргавају и неки угледни хрватски истраживачи⁷.

Истина, термин „Велика Хрватска“ први спомиње Порфирогенит: „Велика Хрватска, названа такође и Белом“ (Порфирогенит 2014, 154). Међутим, он је не смешта на Балкан, него „иза Турске“ (данашње Мађарске, прим. Д. К.), што је у опреци са митологемом коју је створио Витезовић. С друге стране, Томислав Маретић, хрватски лингвиста, граматичар и лексикограф, дошао је до закључка да „Велике Хрватске“ никада и није било, већ ју је Порфирогенит „просто измислио“ (Maretić 1889, 69). Чак и Иван Мужич, савремени хрватски историчар националистичке провенијенције, ослањајући се на Мартина Кузмића, утврђује да појам „велика Хрватска“ (*megali Hrovatija*) у „Спису о народима“ не подразумева величину у просторном смислу, него „стару, старију, прву Хрватску“, односно место с којег су Хрвати дошли на Балкан (Mužić 2011, 105). С њим се у потпуности сложио и наш цењени медиавелиста Тибор Живковић, који је појаснио да Порфирогенит у истом делу

6 Сакцински је 1866. г. даровао „Земаљском архиву“ (данас Хрватски државни архив у Загребу) десет средњовековних повеља које се тичу бенедиктинских самостана Св. Кршевана у Задру и Св. Бенедикта у Сплиту. Оне и данас представљају збирку „најстаријих хрватских повеља“.

7 Од савремених историчара и хрватски академик Лујо Маретић сматрао је ову даровницу, у којој се, наводно, налази први поуздани спомен етнонима „Хрват“ из 852. године, кривотворином: „Исправа, у облику у којем је сачувана, није аутентична. То се може закључити из њезине форме и садржаја. (...) Како је претпоставка да је Трпимир живио пуних осам година у незнању да талијански краљ није Лотар, посве неприхватљива, преостала би евентуално теза да је Трпимирова исправа каснија кривотворина, састављена тако немарно, да је чак и та датација евидентно погрешна. (...) А управо је то случај с Трпимировом исправом која је сачувана само у непоузданом пријепису из 1568. године“ (Margetić 2004, 2-5).

наводи и појмове „Велике Моравске“ и „Велике Франачке“ (Živković 2012, 84).

Ипак, овај митологем живи и данас због политичких циљева великохрватских идеолога, који су на основу даровница и картулара упитне веродостојности, у којима се власт краља Петра Крешимира IV „проширила на копну и мору“, констатовали границу Хрватске у 11. веку до Дрине и Срема. Међу њима истицао се Милан Шуфлај, хрватски праваш и историчар, још један Немац по мајци и пропагатор „Томиславове државе“. Прилагодивши већ уобличене митологеме из 19. века периоду после Првог светског рата, као образован и добар говорник, извршио је снажан утицај на интелигенцију незадовољну положајем Хрвата у југословенској краљевини. Углавном, својатање Босне као старе хрватске бановине, Црне Горе као старе „Црвене Хрватске“, блаћење српског имена, културе и историје, била је свакодневница Шуфлајевог пропаганде.⁸

Премда су хрватски историчари који хрватску средњовековну границу проналазе на реци Дрини бројни, и дозвољени обим рада није достатан за њихово набрајање, камо ли за неку озбиљнију анализу, ваља издвојити фра Доминика Мандића, хрватског специјалисту за „босанско питање“. У књизи у којој је коаутор с фра Крунославом Драгановићем, препознају се његова уверења: да се Србија у Босни „никада није простирала“; да „утврђене чињенице индиректно, али ипак јасно свједоче, да је стара Босна морала бити дијелом хрватске државе“; да је по Дукљанину „босански бан (...) један од првих велможа хрватске државе“; да је банска част

8 Писао је: „Док постоји древни јаз између средоземног Истока и Запада и пуца још далеко већи свјетски јаз између Азије и Еуропе, док с Балкана кроз 500-годишњу бизантско-турску реторту јури 14. вијек – хрватски национализам означује један од најснажнијих бедема западне уљудбе. Док је ова угрожена, а данас јест, хрватски национализам не значи само љубав према родној грудни и хрватским домовима на њој. Он не значи локални патриотизам, већ локалну службу читавом бијелом Западу, и зато је апсолутно позитиван. Због тога мозак и најпросвјетљенијег Хрвата мора, из етичких мотива виших него што је то национализам, слушати глас своје, хрватске крви. Јер на рубу Балкана, на граници Истока и Запада, католичанства и православља, еуропске културе и барбарства – име хрватско, крв хрватска не значи само нацију! Хрватска крв ту значи цивилизацију. Хрватство је ту синоним за све што је лијепо и добро створио еуропски Запад. Западњачки католички Хрвати немају што тражити на православном Балкану, а да се и поломи Душаново царство и створе федерације, то би била чиста балканска креација. У њој би Хрвати изгубили оно што је у њима најбоље, изгубили би смисао за западну цивилизацију и за – човјечност“ (Sagrak 1998, 43).

„еминентно хрватска установа“; да су Срби Босну отимали и освајали, те она беше њихова „привремена тековина“; да је краљ Бодин био „славенски владар, или (...) црвенохрватски“, а бан Борић „Хрват-католик из Славоније“, итд. (Draganović, Mandić 1991, 12-16). Мандићеви радови писани су, углавном, без ослањања на валидне историјске изворе, али су и данас сугестивно политичко штиво, намењено искључиво заговарању нужности реинкарнисања велике хрватске и католичке државе. Бројност житеља на том простору – од Сутле до Дрине (и даље), искључујући православне Србе, попунило би тзв. „хрватско цвијеће“, босански муслимани, Бошњаци, којима се редовно манипулисало од Берлинског конгреса и аустроугарске окупације, до савременог доба.⁹

Ветар у леђа хрватској митоманији пружа „Летопис Попа Дукљанина“, који се позива на наводно изгубљени оригинал (“*Liber Methodus*”) из 753. године и служи за промовисање мита о „Црвеној Хрватској“. ¹⁰ Према овој хроници, митски краљ

9 Годинама пре Берлинског конгреса, од страних чинилаца у подривању српско-хрватских односа и гушењу „српског експанзионизма“ помоћу мита о „Великој Хрватској“, замашну улогу имао је дипломатски моћник Бењамин Калај (*Kállay Béni*), бивши аустроугарски конзул у Београду, а касније и управитељ Босне и Херцеговине. Пошто је одлично познавао историју и политичке прилике на овим просторима, спретно је искористио супротстављена великохрватска и великосрпска стремљења. У једном писму од 20. јануара 1872. године грофу Ђули Андрашију (*Gyula Andrássy*), министру спољних послова Аустроугарске, изнео је идеје о креирању будућег српско-хрватског сукоба. Тачно је предвидео да ће Срби и Хрвати тешко одустати од зацртаних циљева; да ће ради њих бити спремни „да воде и крваве борбе“ (Крестић 1983, 182). Промишљајући како да спречи чак и привремено зближавање два народа, које би, уз могућу руску интервенцију, угрозило интегритет Аустроугарске, схватио је да се у односима Беча и Хрватске крију „кључеви мира на Балкану“, под патронатом бечког двора. Хрвати су били у целости интегративни део Монархије, док су Срби имали суверену националну државу, због чега је била важна нова нагодба с хрватском страном. Након што би Хрватска добила одрешене руке, сматрао је Калај, могла би да отпочне тајну агитацију у Босни, што би нашло на симпатије и католика и муслимана, чиме би Србија била истиснута и с Балканског полуострва, а српски елемент сасвим ослабљен. У истом писму Калај појашњава зашто је важно дати „ветар у леђа“ великохрватским аспирацијама: „Хрватско снажење, пак, обзиром на нас, чим се оно дешава на штету Срба, не може бити опасно по нас, јер границе њиховог ширења услед етничких прилика уско су скучене, али иначе, пошто буду са нама уједињени, све оно што би ишло у корист Хрватске и за нас би било добро“ (Исто, 183).

10 Никола Звонимир Бјеловучић, историчар, етнограф и правник, на чије погледе су утицали Вјекослав Клаић и Доминик Мандић, искључиво се ослањао на Дукљанинов летопис, потврђујући мит да се Хрватска у 7. веку простирала „од ријеке Раше у Истри до Бојане уз Јадранско море, и звала се од Раше до Неретве Бијела Хрватска, а од Неретве до Бојане (можда и до Драча) Црвена Хрватска“ (Вјеловућић 1929, 10). Клаић је некритички сматрао да „Црвену Хрватску“ сигурно није измислио Светопелек „или из прста исисао, већ је то име несумњиво живило у народу“, а Хрвати су га донели „из своје прадомовине на сјеверу Карпата“ (Клаић 1927, 112). Мандић се још више заносио овим митом, због чега је био врло популаран у националистичким круговима. После Другог светског рата, као политички емигрант, доносио

Јужних Словена, Светоплек (у хрватској редакцији Будимир), наводно је на „Далмском пољу“ уредио и поделио земљу, претходно се саветујући са римским папом и византијским царом. Тако је област „где се реке сливају са загорја ка југу и уливају у море“ назвао „Приморска“, а земље „где се воде са загорја сливају на север и уливају у велику реку Дунав“ назвао је „Србија“. Потом је Приморску поделио на две покрајине: једну, која се протезала од места Далме, где је тада боравио краљ и где је одржан сабор, „па све до Валдевина“, назвавши је „Бела Хрватска, која се још зове Доња Далмација“. Покрајину која се протеже „од места Далме све до града Бамбалоне, који се сада зове Драч, назвао је Црвена Хрватска, а она се још зове и Горња Далмација“. На крају је Србију „која се још зове и Загорска, поделио је на две покрајине: једну, која се протеже од велике реке Дрине на запад до Борове планине, и њу је назвао Босна, и другу, која се протеже од исте те реке Дрине на исток све до Липљана и Лаба, и њу је назвао Рашка“ (*Gesta Regum Sclavorum* 2009, 55-59). Овај контроверзни помен „Црвене Хрватске“ (*Croatia Rubea*) из 12. века био је често предметом спорења, али и оружје великохрватске пропаганде, пошто се њиме својатала Црна Гора. Мада се у другим историјским споменицима тога доба не помиње, временом су хроничари из приморских градова, попут Мавра Орбинија, Јакова Лукарића, Ивана Лучића, Марка Марулића и других, преписали овај топоним из „Барског родослова“, пошто Јужни Словени нису сачували неку ранију хронику. Иако је историјски спорну књигу написао католички свештеник, Дукља се у ватиканским и другим католичким списима тога времена никада не веже уз „Црвену Хрватску“, већ уз Србију.¹¹ Зато се стиче утисак да је

је још произвољније историјске закључке. Ослањајући се на спорни летопис, тврдио је да је 960. године извесни Предимир, „војвода хрватске средовејчне Дукље, ослободио (...) од Срба ‘цијелу Црвену Хрватску’, то јест Травуњу, Захумље и Неретву“ (Mandić 1973a, 25-26), а етничке границе Хрватске проширио је на готово читаву обалу Јадрана, те велике делове Црне Горе и Србије (Mandić 1973a, 187). „Барски родослов“, по Мандићу, имао је „прворазредну вриједност“, и да попу Дукљанину треба веровати јер је своје дело „написао на молбу и за употребу свећеника у седишту барске бискупије и за своје суграђане световњаке, старе и младе“ (Mandić 1973b, 20).

11 Мада Порфиригенит није био сасвим јасан у вези етничког порекла становништва Дукље, њен српски карактер од 11. до 13. века потврдили су византијски хроничари, попут Јована Скилице (Ἰωάννης Σκυλίτζης), Кекавмена (Κεκαυμένος), Јована Кинама (Ἰωάννης Κίναμος), Михаила Глике (Μιχαήλ Γλυκάς), и других, па све до српског монаха Теодосија Хиландарца и већ спомињаног сплитског патриција романског порекла, Томе Архијакона. Такви извори и данас имају политички значај, због тога што доказују вишевековни континуитет живота

барски бискуп, из црквених или политичких разлога, обрадио и прерадио неки народни историјски наратив, а постоје и тврдње да је летопис састављан касније, или, пак, да се ради о интерполацији непознатог писца.

Снажна великохрватска пропаганда почетком 20. века индуковала је апсурдну појаву србофобије и код неких црногорских аутора, чији утицај је и данас актуелан. Међу њима су се нарочито истицали Савић Марковић Штедимлија, популаризатор концепта „Црвене Хрватске“ између два светска рата и Секула Дрљевић, који је прешао пут од „великосрбина“, до црногорског иредентисте и сарадника усташког режима. У памфлету „Црвена Хрватска“, Штедимлија негира српскост Црногораца, тврдећи да је под „утицајем и притиском ауторитета“ Немањића, почела да се „губи хрватска у корист српске националне свијести“ (Štedimlija 1991, 11). „Ма да се данас Црногорце службено сматра дијелом српског народа и поред свих разлика, које их од њега одвајају, они ипак у далекој својој прошлости нијесу били дио српског народа, већ су то постали, али само по имену, током вјекова“ (Štedimlija 1937, 9) писао је овај бивши „бјелаш“, симпатизер комуниста, доцније Павелићев интимус, а потом и Крлежин штићеник у социјалистичкој Југославији.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: СНАГА ХРВАТСКИХ МИТОЛОГЕМА

Митологеме креиране у Хрватској до краја 19. века постале су фактоиди, укоренењени у историографији и савременој књижевности кроз образовни систем до савременог доба.

српског народа у Црној Гори, као и његову улогу у стварању савремене црногорске државе. „Црвена Хрватска“ оспорава се и у осмотомном „Светом Илирику“ („Illyricum sacrum“), штампаном од 1751. до 1819. године. Састављали су га тројица језуита: Филипо Ричепути (*Filippo Riciputi*), Данијел Фарлати (*Daniel Farlati*) и Ђовани Колети (*Giovanni Giacomo Coleti*), користећи обимну архивску грађу. У том монументалном раду, које се сматра незаобилазним штивом за проучавање политичке историје Јужних Словена, помиње се и средњовековна титула барских надбискупа – „Примас Србије“ (*лат. Primas Serviae*), као и у том контексту „Српска црква“ у Дукљи, те „Срби Дукљани“ (*лат. Serblos Diocleates, Diocleates Serbiensi, Serblanae Ecclesianaе*) (Coletto 1819, 43). Такође, аутори „Светог Илирика“ средњовековну границу између Срба и Хрвата смештају на реку Цетину (Farlato 1751, 120), као што је записао Порфиригенит у X веку. Од Цетине се дуж обале ка југу пружала тзв. „медитеранска Србија“ (*лат. Serblia mediterranea*), обухватајући српске жупаније – Паганију, Травунију-Конавле и Дукљу, док је у копненом делу Србија заузимала Босну и Рашку (Farlato 1751, 124).

Хрватски „очеве нације“ селекционисали су и кориговали податке из примарних историјских извора, вештачки креирајући „колективна сећања“. Одабрали су одговарајуће догађаје из хрватске прошлости, неетички и некритички их пропустили кроз своје „научне филтере“, прилагодивши их великонационалним циљевима. Тако су током само неколико деценија створени наративи који су постали хрватска историјска догма, прихваћена и од многих водећих српских научника током 20. века, под диктатом идеологија интегралног југословенства и „братства и јединства“.

Џон Фајн (*John V. A. Fine Jr*), истакнути амерички балканолог, закључио је после исцрпних истраживања хрватског средњег века, да се рана средњовековна хрватска историја уклапа у смисао изреке – „што више учиш, све мање знаш“, те наставља: „Док сам био на основним студијама историје Балкана, мислио сам да знам доста тога о Хрватској. Међутим, како сам даље проучавао Хрватску, испоставило се да су једна по једна ‘чињеница’, које сам раније знао, заправо сумњиве, засноване на спорним или непостојећим изворима“ (*Fine 1991, 248*).¹²

Наравно, ни српска наука у раздобљу „историјског романтизма“ није била поштеђена својих заблуда о прошлости. Но, геополитичка врхушка Запада редовно Србима приписује митоманију, која, наводно, представља опасност за мир и стабилност у региону. Ипак, наративи српских „романтичара“ нису нашли свој пут до просветних установа, бар не у оној мери као што се то десило у Хрватској, у којој се деца у школама, кроз лектуру и у савременом добу уче омрази¹³, нити су, макар

12 Зачудо, Мирослав Крлежа, најистакнутији хрватски књижевник, био је још оштрији у „Десет крвавих година“: „Читава наша малограђанска историја о идеалистичкој константи једнога те истог хрватства, као о врхунавној појави, јесте кривотворина! Или је писана тако да су већ наше принцезе Туга и Буга биле организоване у Друштву Хрватина грофице Катарине Зринске, а сви Хрвати били најмање Леониде или барем чланови Чисте странке права, или опет тако као да су већ глагољашки били Прибићевићеви самостални демократи, а Хрвати на Дувањском пољу орјунаши“ (*Krleža 1971, 114*).

13 У школској лектури за пети разред основних школа у Хрватској, нашла се и књига уваженог дечјег писца Ивана Кушана „Коко у Книну“. У том штиву, у којем је главни јунак генерацијама ђака омиљени Коко, деца могу прочитати различите, благо шифроване, расистичке погрде о Србима, који су преименовани у „Бизантинце“ и „Рибиче“, Београд у „Истамбул“, српска војска у чупаве, одрпане „црне људе“, Крајишници у „зликковце“ који су „дошли с Истока“, итд. Кушан кодира младе читаоце да су „Бизантинци уморили у скупштини нашега човјека благих, плавих очију“ (тј. подсећа да су Срби убили Стјепана Радића, прим.

у времену када су настали, представљали претњу за хрватски народ.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Борак, Светозар. 2020. *Срби католици*. Београд: Инфо Рас.
- Витезовић, Павле Ритер. 2010. *Откривена Србија: Serbia illustrata*. Београд: Албатрос.
- Крестић, Василије Ђ. 1983. *Српско-хрватски односи и југословенска идеја: 1860-1873*. Београд: Народна књига.
- Порфирогенит, Константин. 2014. *О темама (De Thematibus) / О народима (De administrando imperio)*. Београд: Мандала.
- Bjelovučić, Nikola Zvonimir. 1929. *Crvena Hrvatska i Dubrovnik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Coletto, Jacobo. 1819. *Illyrici Sacri. Tomus octavus. Venetiis: Apud Sebastianum Coleti*.
- Covington, Coline, Paul Williams, Jean Arundale, Jean Knox. 2002. *Terrorism and War: Unconscious Dynamics of Political Violence*. London: Karnac Books.
- Dozier, Rush W. Jr. 2003. *Why We Hate*, New York: McGraw-Hill Professional.
- Draganović, Krunoslav, Dominik Mandić. 1991. *Herceg-Bosna i Hrvatska*. Split: Laus.
- Einhardi. 1927. *Vita Karoli Magni*. Hannoverae: Curavit O. Holder-Egger.
- Einhardus. 1845. *Annales*. Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani.

Д. К.); да су „Бизантинци, опаснији од змија (...) дрпатори“, који су „стигли и до наше Далмације“; да су „Рибичи (...) хтјели отети нашу земљу тврдећи да она њима припада још од Бизанта“; да су људи који су убили хрватског краља Дмитра Звонимира били „зликовци дошли однекуд с Истока“; да су „Зликовци (...) увијек овамо долазили с Истока. Гдјекад би се овдје и населили, прерушили у домаће рухо, бријали чело јер су имали ниске обрве, и живјели с домаћим живљем. Признавали су и краља Звонимира, али су га 1089. убили“; да ће „лако обранити овај крај од Бизантинаца“; да је „Тврђава била право мјесто за сретни свршетак“ (Кушан алудира на прославу војне операције „Олуја“ на книнској тврђави, прим. Д. К.), итд. (Видети: Кушан 1996).

- Eliade, M. 1970. *Mit i zbilja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Farlato, Daniele. 1751. *Illyrici Sacri*. Venetiis: Apud Sebastianum Coleti.
- Fine, John V. A. (Jr.). 1991. *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Fine, John V. A. (Jr.). 2010. *When Ethnicity Did Not Matter in the Balkans: A Study of Identity in Pre-Nationalist Croatia, Dalmatia, and Slavonia in the Medieval and Early-Modern Periods*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gaj, Ljudevit. 1846. „Čije je Kolo?“ U *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, Tečaj XII. Br. 31, 1. avgust: 123-125.
- Gesta Regum Sclavorum*. 2009. Beograd, Nikšić: Istorijski institut, Manastir Ostrog.
- Glover, Eward. 1933. *War, Sadism & Pacifism*, London: Allen & Unwin Ltd.
- Goldstein, Ivo. 2005. „Pomirenje u historiografiji – pretpostavka ili posljedica političkog pomirenja?“ U *Čemu dijalog povjesničara – istoričara*. Zagreb: Dijalog/ Friedrich Naumann.
- Goldštajn, Ivo. 1984. „Ponovo o Srbima u Hrvatskoj u 9. stoljeću.“ U *Historijski zbornik*. XXXVII (1), 235-246. Zagreb: Povijesno društvo Hrvatske.
- Gračanin, Hrvoje. 2014. „Povijesni identiteti i politički realiteti: proslava tisućugodišnjice Hrvatskog Kraljevstva 1925. godine“. U *Hrvati i manjine u Hrvatskoj: moderni identiteti. Četvrti hrvatski simpozijum o nastavi povijesti*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Greenberg, Jeff, Sheldon Solomon, Mitchell Veeder, Tom Pyszczynski, Abram Rosenblatt, Shari Kirkland. 1990. „Evidence for Terror Management Theory II: The Effects of Mortality Salience on Reactions to Those Who Threaten or Bolster the Cultural Worldview.“ *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 58, No. 2: 308-318
- Halbwachs, Maurice. 1950. *La Memoire collective*. Paris: Presses Universitaires.

- Hobsbawm, Eric J. 2012. *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klaić, Vjekoslav. 1927. „Crvena Hrvatska i Crvena Rusija.“ U *Hrvatsko kolo: književno-naučni zbornik*, ur. B. Livadić i F. Jelašić, 112-133. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Klaić, Vjekoslav. 1875. „Tomislav, prvi hrvatski kralj.“ *Hrvatska lipa: Časopis zabavi i pouci*, 23. svibnja: 170.
- Kohl, Johann Georg. 1851. *Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro*. Erster Theil. Dresden: Arnoldische Buchhandlung.
- Kušan, Ivan. 1996. *Koko u Kninu*. Zagreb: Znanje.
- Krleža, Miroslav. 1971. *Deset krvavih godina i drugi politički eseji*. Zagreb: Zora.
- Mandić, Dominik. 1973a. *Crvena Hrvatska u svjetlu povijesnih izvora*. Chicago-Rim: ZIRAL.
- Mandić, Dominik. 1973b. *Hrvatske zemlje u prošlosti i sadašnjosti*. Chicago-Rim: ZIRAL.
- Maretić, Tomo. 1889. *Slaveni u davnini*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Margetić, Lujo. 2004. „Krsni list hrvatske države (Trpimirova darovnica) i međunarodni položaj hrvatske države narodnih vladara.“ U *Starine*. Knjiga 62: 1-40.
- Morroch, Richard. 2010. *The Psychology of Genocide and Violent Oppression: A Study of Mass Cruelty from Nazi Germany to Rwanda*. Jefferson: McFarland & Co.
- Mužić, Ivan. 2011. *Hrvatska povijest devetoga stoljeća*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
- Prvanović, Svetislav M. 1957. „Ko je bio hrvatski knez Borna (Da li je poreklom iz Istočne Srbije).“ U *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Svezak 311. Knjiga 6: 301-310.
- Rački, Franjo. 1871. „Kako i kada se preobrazi hrvatska kneževina u kraljevinu“, U *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Zagreb: JAZU.

- Roksandić, Drago. 1991. *Srpska i hrvatska povijest i „nova historija“*. Zagreb: Stvarnost.
- Sagrak, Darko. 1998. *Dr. Milan pl. Šufflay: hrvatski aristokrat duha*. Zagreb: Hrvatska uzdanica.
- Smith, Anthony D. 1991. *National Identity*, Las Vegas: University of Nevada Press.
- Spalatensis, Thomae Archidiaconi. 2006. *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum*. Budapest/New York: Central European University Press.
- Starčević, Ante. 1876. *Pasmina slavoserbska po Hrvatskoj*. Zagreb: Tisak Lav. Hartmána i družbe.
- Šidak, Jaroslav. 1981. *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šišić, Ferdo. 1936. „Hrvatska historiografija od XVI do XX stoljeća.“ U *Jugoslavenski istoriski časopis*, Vol. 2: 16-48.
- Štedimlija, Savić Marković. 1991. *Crvena Hrvatska*. Split: Laus.
- Štedimlija, Savić Marković. 1937. *Osnovi Crnogorskog nacionalizma*. Zagreb: Politička biblioteka „Putovi“.
- Živković, Tibor. 2012. *De Conversione Croatorum et Serborum: A Lost Source*. Belgrade: Institute of History.

Dario Kršić*Faculty of Political Science, Belgrade***THE ROLE OF CROATIAN MYTHOLOGEMS
IN GENERATING SERBOPHOBIA****Resume**

This paper discusses some of the most important Croatian mythologems that operate as building blocks of Serbophobia: „Red Croatia”, „the Coronation of King Tomislav” and „Croatia to the river Drina”. Croatian scientific authorities constructed them mainly in the 19th century and weaved them into the „collective memory“ of their own nation. They evolved very quickly into factoids, and as „scientific dogmas“ they were implemented in the Croatian educational system. By mythologizing the past, but also by appropriating the Serbian historical and cultural heritage, the foundations of the Croatian national identity were strengthened. The political and religious elite, burdened by Greater Croatia aspirations and proselytism, and frightened by Serbian expansion in the mid-19th and early 20th centuries, radiated fears of narrowing Croatian mythical ethnic space and Catholic church jurisdiction. The integration of destructive emotional codes and artificially created national narratives encouraged intolerance towards the Serbian people, which activated open hatred and destruction during the two world wars and the Civil War in Yugoslavia. The spread of stereotypes about Serbs, as a „less valuable“ and „megalomaniac people“, continued in independent Croatia even after the conflict, with the help of the media and educational system. The second part of the paper, which will be published in the next issue of the „Political Review“, will discuss the myth of Croatia as a „Bulwark of Christendom“ (Antemurale Christiani-

tatis), Serbs as „Vlachs“, and myths about the Gothic and Iranian origin of Croats.

Keywords: mythologems, fear, hatred, collective memories, national identities, Serbophobia, Red Croatia, Greater Croatia.

* Овај рад је примљен 15. новембра 2020. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. новембра 2020. године.